

Lakewood Daf Yomi

PRESENTED BY SRULY BORNSTEIN

לע״נ

ברוך דוב ז״ל בן יבלחט״א משה חיים ווידרא נ״י
הרב שמעון דוד בן ר' יעקב יוסף איידער זצ״ל

מראה מקומות רשפי אש

לע״נ מרים שיינדל בת יבלחט״א אפרים שמעון סינאוויץ

היית בארץ מצרים על־פני אנכי מצוף
 לעשות את־הדבר הזה: ם כה א פי־יהיה
 ריב בין אנשים ונגשו אל־המשפט ושפטום
 והצדיקו את־הצדיק והרשיעו את־הרשע:
 ב והיה אם־בן הפות הרשע והפילו השפט
 והכהו לפניו כדי רשעתו במספר: ג ארבעים
 יפנו לא יסוף פן־יסוף להכתו על־אלה מכה
 רבה ונקלה אחיך לעיניך: ד לא־תחסם שור
 בדישו: ם ה פי־ישבו אחים יחדו ומת אחד מהם ובן איז־לו

בארעא דמצרים על פן אנא
 מפקד לך למעבד ית פתגמא
 הדין: א ארי יהי דין בין גברי
 ויתקרבון לדינא וידינונון ויזכון
 ית זכאה ויתיבון ית חיבא: ב ויהי
 אם בר חיב לאלקאה חיבא
 וירמינה דינא וילקינה קדמוהי
 כמסת חובתה במנין: ג ארבעין
 ילקינה לא יוסף דלקא יוסף
 לאלקיותה על אלין מחא רבא
 ונקל אחיך לעינך: ד לא תיחד פם
 תורא בדישה: ה ארי יתבון אחין
 פחדא וימות חד מנהון ובר לית

ה פי־ישבו אחים יחדו ומת אחד מהם ובן איז־לו

רש"י

קראו אחין (מכות כג. ספרי רפז): (ד) לא תחסום שור
 בדישו. דיבר הכתוב בהויה, והוא הדין לכל בהמה חיה
 ועוף ולכל מלאכה [פ"ח העושים צמלאכה] שהיא צדצר מאכל
 [הדומה לדישן], אם כן למה נאמר שור, להוציא את האדם
 (ספרי רפז): בדישו. יכול יחסמנו מצחוק, תלמוד לומר לא
 תחסום שור מכל מקוסי (ראה צנא מיעא 5). ולמה נאמר דיש',
 לומר לך מה דיש מיוחד דבר שלא נגמרה מלאכתו וגידולו מן
 הארץ, אף כל כיוצא בו. יצא החולצ והמחנץ והמגבן שאין
 גידולו מן הארץ, יצא הלש והמקטף שנגמרה מלאכתו לחלה,
 יצא הצולל בצמרים וצגרוגרות" שנגמרה מלאכתן למעשר
 (צנא מיעא פט): (ה) כי ישבו אחים יחדו. שהיתה להם
 ישיבה אחת בעולם, פרט לאשת אחיו שלא היה בעולמו (ספרי
 רפז, ראה יצמות יז): יחדו. המיוחדים צנחלה, פרט לאחיו מן
 האם (יצמות טז): ובן איז־לו. עיין עליו, בן או צמ, או בן
 הצן או צמ הצן, או בן הצת או צמ הצת (ראה יצמות כג: ספרי טז):

כה (א) כי יהיה ריב. סופס להיות נגשים אל המשפט.
 אמור מעתה, אין שלום יוצא מתוך מריבה, מי גרס ללוט
 לפרוש מן הצדיק, הוי אומר זו מריבה (ספרי רפז): וזהרשיעו
 את הרשע. יכול כל המתחייבין צדין לוקין, תלמוד לומר
 (פסוק ז) והיה אם בן הכות הרשע, פעמים לוקה ופעמים אינו
 לוקה. ומי הוא הלוקה, למוד מן הענין (פסוק ז) לא תחסום שור
 בדישו, לאו שלא נתק לעשה (ספרי רפז): (ב) והפילו
 השופט. תלמוד שאין מלקין אותו לא עומד ולא יושב, אלא
 מוטב (מכות כג): לפניו כדי רשעתו. ולאחריו כדי שמיס,
 מכאן אמרו (טז, ספרי רפז) מלקין אותו שמי ידוע מלאחריו
 ושליש מלפניו: במספר. ואינו נקוד במספר, למד שהוא
 צדוק לומר במספר ארבעים ולא ארבעים שלמים, אלא מנין
 שהוא סוכס ומשלים לארבעים, והם ארבעים חסר אחת (מכות
 כג. ספרי טז): (ג) לא יוסף. מכאן אזהרה למכה את חבירו
 (סנהדרין פה): ונקלה אחיך. כל היום קוראו רשע, ומשלקה

שפתי חכמים הקצר

דישה ואחר כך יהא מותר לדוש כן בחסימה, תלמוד לומר וכו' (מנח"י
 עפ"י ביאורים למהר"ן). ט. דהיה לו לכתוב לא תדוש בחסימת שור,
 וכתב לא תחסום שור בדישו, שמע מינה לא תחסום מכל מקום הוא
 דקאמר (רא"ם). י. ולא כתיב לא תחסום שור בעבודתו (זרע אברהם).
 יא. פירוש, שנתדבקו זה בזה בעת שהעלן לגג לייבשן, ועתה מפרידן
 ומבדילן במגריפה (מנח"י). יב. בהמה מסייעתו, בזה מותר לו לחסמה,
 ועבודה זו הוא על ידי אדם, וקא משמע לן בזה אף דנפקא לן מ'שור'
 ולא אדם, דבאלו, אפילו מצוה לתת לו לטעום בשעת מלאכתו ליכא
 (קצוי"מ). יג. מ'שון י'שבו' מפיך לה, דמשמע ששניהם ישבו ביחד
 בעולם. אבל לא מן 'יחדיו' קא דרשי ליה, דהא אתי לדרשה אחרת
 כדלקמן (רא"ם). יד. שזו יורש את זה אם מת, דהיינו אחים מן האב,
 פרט לאחים מן האם שאינם יורשים זה את זה (ראה רש"י במדבר כו יא)
 (מנח"י, ראה רא"ם). יז. כ'לומר' אם אין כאן בן לפניך, חקור ועיין עליו
 היטב אם אין שום זרע אחר (ראה לבוש חיים סי' רעו ס"א). דהיה לו לכתוב
 'אין' בלא יו"ד, כמו 'מאן יבמי' (פסוק ז), וכתב 'אין' מלא, לדרוש 'עיין
 עליו' (רש"י יצמות טז). דא"ף מתחלף בעיני, כי אותיות אח"ע
 מתחלפות, והוי כאילו כתיב 'עיין' (רע"ב).

א. פירוש, דהיה לו לכתוב כי יגשו אנשים אשר יהיה להם המשפט
 וכתב כי יהיה ריב ונגשו, שמע מינה דהכי קאמר, אם יהיה ריב, סופס
 שיגשו למשפט, ולא יוכלו להתפשר כי אם על ידי משפט (מנח"י עפ"י
 רא"ם, ראה גר"א). ב. דא ניתק לעשה אין לוקין. ורבותינו (מכות יג) מנו
 עוד כמה לארין שאין לוקין משום שאין דומים ללאו דחסימה, לאו
 שאין בו מעשה, לאו הבא מכלל עשה, לאו שניתן לאזהרת מיתת בית
 דין, לאו שיש בו חיוב תשלומין, ולא שבכללות, ורש"י נקט כדוגמא
 אחד מהן (עיין רא"ם). ג. פירוש, מדכתיב וזהו לפניו כדי רשעתו,
 מכלל דלאחוריו יותר מכדי רשעה אחת, ותפשת מועט תפשת, והוא כדי
 שתי רשעות. הרי שלש רשעות, אחת מלפניו, ושתיים מאחוריו, למדנו
 שהשליש מלפניו, והשתי ידות מאחוריו (רא"ם). ד. רצונו לומר בפת"ח
 תחת הבי"ת (אמי"ש). ה. דהא הכא בתחילה מכה בהיתר, ואף על פי
 כן כתיב לא יוסף, כל שכן אם מכה את חבירו בחנם דמתחילתו
 באיסור, שעובר בלא תעשה (עפ"י דבי"ט). ו. ד'רצונו' שור' וכו',
 כדפירשתי לעיל (כב). ז. פירוש, כיון ד'שור' לאו דווקא, מה לו להזכיר
 מיהו הדש, לכתוב לא תדוש בחסימה (גר"א). ח. רצונו לומר 'בדישו'
 משמע דווקא בשעת דישה, אם כן יכול יחסמנו מבחזן שלא בשעת

לֹא־תִהְיֶה אִשֶׁת־הַמֵּת הַחוּצָה לְאִישׁ זָר יִבְמָה
 יָבֵא עָלֶיהָ וּלְקַחְתָּהּ לֹא לְאִשָּׁה וַיִּבְמָה: ו וְהָיָה
 הַבְּכוֹר אֲשֶׁר תֵּלֵד יָקוּם עַל־שֵׁם אָחִיו הַמֵּת
 וְלֹא־יִמָּחֶה שְׁמוֹ מִיִּשְׂרָאֵל: ז וְאִם־לֹא יִחְפֹּץ
 הָאִישׁ לְקַחַת אֶת־יְבִמְתּוֹ וְעִלְתָּה יְבִמְתּוֹ
 הַשְּׂעֵרָה אֶל־הַזְּקֵנִים וְאָמְרָה מֵאֵן יְבָמִי
 לְהָקִים לְאָחִיו שֵׁם בְּיִשְׂרָאֵל לֹא אָבָה יְבָמִי:
 ח וְקָרְאוּ־לוֹ זְקֵנֵי־עִירוֹ וּדְבָרוּ אֵלָיו וְעָמַד
 וְאָמַר לֹא חִפְצָתִי לְקַחְתָּהּ: ט וּנְגִשָּׁה יְבִמְתּוֹ
 אֵלָיו לְעֵינֵי הַזְּקֵנִים וְחִלְצָה נַעֲלָו מֵעַל רַגְלָו
 וַיִּרְקֶה בַּפְּנּוּי וְעִנְתָּהּ וְאָמְרָה כִּכָּה יַעֲשֶׂה
 לְאִישׁ אֲשֶׁר לֹא־יִבְנֶה אֶת־בֵּית אָחִיו: י וְנִקְרָא
 שְׁמוֹ בְּיִשְׂרָאֵל בֵּית חֲלוּץ הַנֶּעֱלָ: יא כִּי־
 יִנְצוּ אַנְשִׁים יַחְדָּו אִישׁ וְאָחִיו וְקָרְבָּה אִשֶׁת
 הָאָחִיד לְהַצִּיל אֶת־אִשְׁתּוֹ מִיַּד מִכְּהוֹ וְשִׁלְחָה
 יָדָהּ וְהַחֲזִיקָה בְּמַבְשׂוּי: יב וְקִצְתָּהּ אֶת־כַּפְּפָהּ לֹא תַחֹם עֵינָךְ: יג

לה לא תהי אשת מיתא (ג"א מיתנא) לברא לגבר אחרן יבמה יעל עליה ויסבה לה לאנתו וייבמנה: ו ויהי בכרא די תליד יקום על שמא דאחוהי מיתא (ג"א מיתנא) ולא יתמחי שמה מישראל: ז ואם לא יצבי גברא למסב ית יבמתה ותסק יבמתה לתרע בית דינא לקדם סביא ותימר סרב (ג"א לא צבי) יבמי לאקמא לאחוהי שמא בישראל לא אבי ליבמותי: ח ויקרון לה סבי קרתה וימללון עמה ויקום וימר לא רעינא למסבה: ט ותתקרב יבמתה לותה לקדם סביא ותשרי סינה מעל רגלה ותרק באנפוהי ותתיב ותימר כדין יתעבד לגברא די לא יבני ית ביתא דאחוהי: י ויתקרי שמה בישראל בית שרי סינא: יא ארי יצון (ג"א ינצון) גברין כחדא גבר ואחוהי ותתקרב אמת חד לשיזבא ית בעלה מיד מחוהי ותושט ידה ותתקף בבית בהתתה: יב ותקוץ ית ידה לא תחום עינך:

רש"י

(ו) והיה הבכור. גדול האחים הוא מייצג אותם (יבמות כז. ספרי רפט): אשר תלד. פרט לאיילונית שאינה יולדת: יקום על שם אחיו. זה שייצג את אשמו יטול נחלת המת זנכסי אציו" (סג): ולא ימחה שמו. פרט לאשת סריס ששמו מחוי" (סג): (ו) השערה. כמרגמו לקרע צית דינא"ט: (ח) ועמד. צעמידה (ספרי ט): ואמר. זלשון הקודש, ואף היא זכריה זלשון הקודש (יבמות קו):

שפתי חכמים הקצר

ואמרה, ולהלן בפרשת כי תבא (כו יד) כתיב יצענו הלויים ואמרו אל כלי וגו', מה להלן בלשון הקודש, אף כאן בלשון הקודש (מנח"י עפ"י רא"ם). כא. ופירוש 'בפניו', כנגד פניו, ולא על פניו ממש (רא"ם). משום שיריקה זו בויון היא לו, נאמר הבזיון בלשון 'בפניו', כאילו היה בפניו (גו"א). כב. דקשה לרש"י מלת 'בישראל' למה לי, ומתרץ מצוה על כל העומדים וכו', ויהיה פירוש 'בישראל' במעמד ישראל שיהיו שם בשעת חליצה לקרוא חלוץ הנעל (מנח"י). כג. דאם לא כן לכתוב 'כי יכה איש את אחיו וקרבה' וגו', אלא דעל ידי מצות סופן לבא לידי מכות (גו"א). כד. מריבה. נקט לשון 'מצות', דנופל על לשון הכתוב 'כי ינצו' וגו' (מנח"י).

טו. רצונו לומר, שמצוה בגדול לייבם (ראה רא"ם). טז. ופירוש הכתוב כך הוא, 'ולקחה לו לאשה והיה הבכור', כלומר המייבם יהיה הבכור, 'אשר תלד', אם היבמה ראויה להוליד, פרט לאיילונית וכו' (רא"ם). יז. נאמר כאן 'שם אחיו', ונאמר לעיל (בראשית מח ו) 'על שם אחיהם יקראו בנחלתם', מה 'שם' האמור להלן נחלה, אף 'שם' האמור כאן לנחלה (גמרא). יח. ודווקא שגולד במומו, אבל סריס שהיתה לו שעת הכושר, חולץ וחולצין לאשתו, כרבי עקיבא דהלכתא כוותיה (יבמות טט:) (רא"ם). יט. אב"ל לא יתפרש כמו 'בשעריך תאכלנו' (לעיל טו כב) שפירושו 'עיר', דהא 'אל הזקנים' כתיב, ומושבם הוא בשער בית דין (רא"ם). כ. דילפינן 'ואמרה' 'ואמרו' בגזירה שוה, כתיב הכא (ספוק ז)

(ו) [ויהי ער בכור יהודה רע בעיני ה'. לא הזכיר הכתוב פשעו כאשר עשה באחיו] ולהלן בפסוק ט"ז, אבל אמר כי בחטאו מת להודיע שלא היה זה בעונש יהודה על מכירת יוסף, וכי ההצלה עמדה על המכירה.

ולא היה בבית האבות שכול זולתי בזה שהיה רע בעיני ה', כי זרע צדיקים יבורך. ועל כן היה יעקב מתאבל על בנו ימים רבים וימאן להתנחם [ולעיל לג' לה] שהיה הדבר בעיניו עונש גדול לו מלבד אהבתו אותו].

(ח-ט) **ויבם אותה והקם זרע לאחיה. "הבן יקרא על שם המת" – לשון רש"י. ואין זה אמת, כי במצות התורה נאמר גם כן "יקום על שם אחיו המת ולא ימחה שמו מישראל" [בדברים כה, ו] ואין היבם מצווה לקרא שם בנו כשם אחיו המת. ואמר בבוועז "וגם את רות המואביה אשת מחלון קניתי לי לאשה להקים שם המת על נחלתו ולא יכרת שם המת מעם אחיו ומשער מקומו" [ברות ה, י] ותקראנה אותו עובד לא מחלון. ועוד שאמר וידע אונן כי לא לו יהיה הזרע – ומה הרעה אשר תבא עליו עד כי השחית זרעו מפניה אם יקרא שם בנו כשם אחיו המת, ורוב בני אדם מתאווים לעשות כן. ולא אמר הכתוב "ויאמר אונן" אבל וידע אונן כי לא לו יהיה הזרע, כי ידיעה ברורה היתה לו בזה שלא יהיה לו הזרע.**

כור זהב

[ו] כי ההצלה עמדה, לשון הטור ההצלה שהצילו עמדה כנגד המכירה.

בלתי נאות, עכ"ל. ועל זה טען הכתב והקבלה, וז"ל: והיה בכזיב. הרב עובדיה מספורנו כתב קראתו שלה לשון אל תשלה שהוא שם בלתי נאות, מפני שיהודה אז היה בכזיב ותוחלתה נכזבה מראות פני אישה כעת לידתה, והוא אם היה שם לא היה מסכים בקריאת שם בלתי נאות, ואין זה נראה כי שם אונן ג"כ לא נאה ולא מיחה בה. ונ"ל כי שם שלה וכזיב יש בהוראתם ענין טעות ושגגה (אירוען, טיישען) ותרגום שגגה שלותא, ובכתוב ויכהו על השל. וכן כזב עיקר ענינו טעות ושגגה, שטועה כמחשבתו וידמה שאומר אמת, כמ"ש כהבדל שכין כזב ושקר, שקר הוא שבעת דבורו יודע בעצמו שאינו אמת, וכזב הוא שבעת דבורו ידמה שיקיים דבורו, ואח"כ תתילד מניעה המפסיק ומונעתו מלמלאות הבטחתו, והוא היה תחלה מוטעה, וכל ענין יהודה עם תמר היה בטעות ושגגה, הוא הטעה אותה לאמר עד יגדל שלה, ומסכה זו כא הוא בעצמו לידי טעות כבואו אלי, וטעה בדבר מצוה. והודיענו הכתוב בזה, כי שם הילד ושם מקום יהודה היו מסכימים עם מה שנעשה אחר זמן, כעין אמרם המקום גורם שמא גרם, עכ"ל. והמהר"ל כתב מהלך נפלא בכיאר הפסוק ובישוב קושיות הרמב"ן הכא, וז"ל: שפסקה מלדת. והקשה הרמב"ן ומאי חדוש זה שפסקה מלדת שיקרא שם המקום על שם שפסקה מלדת, ועוד דמנא ידעה שתפסק מלדת עד שתקרא שם המקום "כזיב", וקושיא ראשונה לא קושיא היא, דהא חדוש גדול אשה שילדה שלשה בנים זה אחר זה ותפסק בפעם אחת, וג' הראשונים ילדה תכופים זה אחר זה. ומה שהקשה מנא ידעה שתפסיק שתקרא שם המקום ההוא על שם שפסקה – גם זה אין קשיא, דשמא אחר איזה שנים קראה שם המקום "כזיב" על שם המאורע שאירע לה שם דפסקה מלדת. אלא דגבי שלה דרשו ז"ל פסקה – קשיא שדרך לקרוא שם הכן כשעת לידה, ואיך ידעה שתפסק מלדת שתקרא שם הבן "שלה", ואפשר לומר דמה שדרשו ז"ל (ב"ר פה, ד) שם הבן "שלה" על שם פסקת – לא שהיא כוונה לזה לקרא שם הבן על שם שפסקה מלדת, אלא שכך דרשו ראוי לו להיות שמו "שלה" שהרי פסקה מלדת, וכן בכל מקום דרשו רז"ל השמות אף על גב דלא נקראו השמות על זה, וכדאמרינן בפרק קמא דברכות (ז ע"ב) דשמא גרם, ודריש מאי 'רות' – על שם שיצא ממנה דוד שריוה להקב"ה בשירות, ואין ספק שלא נקראה על שם זה. וכן נראה לומר מה שכתוב "והיה בכזיב בלדתה" שהכתוב קרא שם המקום על שם שפסקה בו מלדת, וכאילו אמר הכתוב 'שמא גרים' ובכזיב היתה, והפסיקה מלדת. אבל אין הכרח לומר כך, דהא שפיר יש לומר דנקרא שם שפסקה מלדת, ואחר איזה שנים שראתה שפסקה מלדת נקרא שם העיר כך. ואם תאמר ועדיין מה מלמדינו שנקרא שם העיר על שם שפסקה מלדת, יש לומר דמלמד אותנו שהיתה ראויה לילד עוד ובדרך עולם לא פסקה, רק שלא רצה הקב"ה שתלד עוד, ומזה תוכל ללמוד כי תולדותם לא היו בדרך מנהגו של עולם, אלא תולדותם היה משוער וקצוב כמה תלד כל אחת ואחת, והתולדות שהיתה ראויה ללדת היתה ממהרת להוליד, ואחר כך פסקה ולא הולידה עוד. וכן היה בתולדות יעקב שהוליד כל תולדותיו זה אחר זה תכופים, ופסק מלהוליד חוץ מבנימין שהאריך להוליד אותו איזה שנים אחר יוסף, והוא לטעם מופלא ועמוק כדי שיהיה נולד בארץ, כי הוא אושפיזינא של שכינה, כי היא בחלקו, וראוי להיות נולד בארץ ששם השכינה, עכ"ל.

אבל הענין ^(ה) ^(א) סוד גדול מסודות התורה בתולדת האדם, וניכר הוא לעיני רואים אשר נתן להם ה' עינים לראות ואזנים לשמוע, והיו החכמים הקדמונים קודם התורה יודעים כי יש תועלת גדולה ביבוס האח, והוא הראוי להיות קודם בו, ואחריו הקרוב במשפחה, כי כל שארו הקרוב אליו ממשפחתו אשר הוא יורש נחלה יגיע ממנו תועלת, והיו נוהגים לישא אשת המת, ^(ו) האח או האב או הקרוב מן המשפחה. ולא ידענו אם היה המנהג קדמון לפני יהודה. ובב"ר ^(ז) נפתח, ^(ח) אמרו כי יהודה התחיל במצות יבוס תחלה, כי כאשר קבל הסוד מאבותיו נזדרז להקים אותו. וכאשר באתה התורה ואסרה אשת קצת הקרובים רצה הקב"ה להתיר איסור אשת האח מפני היבוס, ולא רצה שידחה מפניו איסור אשת אחי האב והבן וזולתם, כי באח הרגל הדבר ותועלת קרובה ולא בהם, כמו שהזכרתי. והיה נחשב לאכזריות גדולה באח כאשר לא יחפוץ ליבם, וקוראים אותו בית חלוץ הנעל ^(בדברים כה, י) כי עתה חלץ מהם, וראוי הוא שתעשה המצוה הזאת בחליצת הנעל. וחכמי ישראל הקדמונים מדעתם הענין הנכבד הזה הנהיגו לפנים בישראל לעשות המעשה הזה בכל יורשי הנחלה, באותם שלא יהיה בהם איסור השאָר, ^(י) ויקראו אותו גאולה. וזהו ענין בועז וטעם נעמי והשכנות, והמשכיל יבין.

25/08/2018

תכלת מרדכי

(ה) סוד גדול. ע"י ויגש מ"ו י"ב, אחרי י"ח ו"י, ^(ז) האח או האב. ע"י פסוק כ"ו. תצא כ"ה ה' – ו"י.⁹

(ז) וקראו אותה גאולה. ע"י בהר כ"ה ל"ג.¹⁰

כסף מזוקק

(ג) אבל הענין סוד גדול. כוונת ר' על הגלגול. וע"י ספר שבילי אמונה נתיב ט'¹¹. וע"י פ"י רמב"ן על ספר איוב סי' ל"ב שהאריך בזה.

8) עה"פ שם: "איש איש אל כל שאר בשרו לא תקרבו לגלות ערוה אני ה'", שדן הרמב"ן ביסוד הטעם של איסור עריות בקרובות. וכתב דכפי הסברה יש בענין סוד מסודות היצירה וכו', עיי"ש. 9) בפרשת יבוס, וז"ל: ענין היבוס וסודו והחליצה וטעמה, כבר הזכרתים (הכא). וטעם "והיה הבכור אשר תלד יקום ע"ש אחיו המת" איננו כפשוטו וכו', אבל הכתוב הזה על דרך האמת הבטחה, והנה הוא כפשוטו וכו', עיי"ש. 10) עה"פ שם: "ואשר יגאל מן הלויים ויצא ממכר בית" וגו'. וז"ל: ורבותינו אמרו שהכתוב מדבר בלוי שקנה מלוי. ולפ"ד נ"ל בפירוש הפסוק, כי היה לפנים בישראל כשצריך אדם למכור שדהו שיבוא הקודם בירושתו ויקנה אותה, והוא הנקרא גאולה וכו', וכן מפורש שם בענין בועז. ונראה בעיני שהיו דנים לו דין קדימה, כאשר הנהיגו לנו רבותינו כדינא דבר מצרא, והיו קונים מן הגואל הראשון בקנין סודר כמו שעשה בועז וכו'. והדין הזה של גאולה גם בישראל הוא נוהג וכו', עיי"ש. 11) עיי"ש בדבריו הנפלאים והיסודיים, ובסוד כתב וז"ל: נאום המחבר אשר אמרו אלה החכמים בשוטה וחסיד הוא ענין לגלגול הנשמות אשר גם חכמינו ע"ה קבלו כן שכתבו בפרשת בראשית בפסוק ותקרא שמו שת מלמד שנשמת הבל נתגלגלה ונשתתה בשת ולכן נקרא שמו שת ואח"כ נתגלגלה גם במרע"ה מה שאין שום נשמה נמלטת מגלגול פעמים או שלש כמאמר הכתוב הן כל אלה יפעל אל פעמים שלוש עם גבר, כי אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא וכאשר יחטא האדם אשר מתחלתו באה הנשמה בגופו ונכרת האיש ההוא והנשמה היא מתגלגלת ולא תשוב למקומה עד היותה מכופרת ומנוקה מכל טומאה ואשם על כן בכחו ית' היא חוזרת פעם ב' בגוף אחר למען תנקה מהעונות בהיותה סובלת יסורין בגוף השני ועל דרך הזה היא מתגלגלת עד ד' פעמים. וזה מאמר הכתוב פוקד עון אבות על בנים על שלשים ועל רבעים ותמיד היא מתמעטת מכל חטא ואשמה. ועל זה הדרך הוא סוד היבוס, כי בלכת האדם לבית עולמו ואין לו זרע להזכיר את שמו הכרת תכרת הנפש עונה בה ולמען לא תאבד הנפש ההיא השי"ת המרחם על בריותיו צוה על אחיו הגדול שהוא גואל הקרוב ליבם כדי לקיים שמו וילך אל הכלי אשר הניח, והנה כי בהתחבר אחיו הדואג והשומם על אחיהו ובא אל מעונתו אשר היא גם היא תדאג ותשומם בראותה אח בעלה בא אליה האהלה והוא גם כן בהתחברו יזכור לאחיהו וידאג עליו ויכוין רוחו עליו ושניה' כאחד אליו יתיחסו ואז האבדה תמצא כי ימשיכו נפש המת לגוף הבן ושם תתנק' ותטהר ותשוב אל האלהי' אשר נתנה, ולזה כוונה תמר והיתה רוצה ומחזרת אחר גואל קרוב ונתעברה, ויען ידעה ער ואונן אשר חטאו לבוראם ית' ולכן ילדה תאומים, גם נעמי היתה מכוננת לזה שלא יכרת שם המת מעם אחיו ולמען יגאלנו משחת כי הוא הגואל, ולא היתה כוננתם להוליד בן ולקראו בשם המת כי לא מצינו שקראו אותו בשם המת ועוד שא"כ היה טוב לקרובו של המת או אהובו להתחבר עם אשתו או עם אחרת

ועל ארבעה לא אשיבנו²⁶: (ל) להשיב נפשו מני שחת לאור באור החיים, אשר על פני האדמה הוכן, דעת התרגום שאמר כאן בנהור חייא. גם יתכן לאור באור החיים, גם בסוף תהיה נפשו צרורה בצרור החיים את ה' אלהיו. והנה הוא מתרץ קושיית צדיק ורע לו, וממנה יבא תירוץ רשע וטוב לו, הוא הדין והוא הטעם, רק מפני שזה חסד הוא, ואם יהיה צדיק אובד בלי פשע יהיה רשע ועול, יפליג וידבר בזה יותר. הנה פירשתי הענין הזה, והפסוקים ומילותיהם נאותים לפירוש מאד ומורים עליו הוראה שלמה, והטענה בעצמה טענת אמת ודברים מהוגנים, לא תשאר אחריהם קושיא בדעתו של אדם כלל, ועל כן החריש איוב ולא ענה אותו דבר. ואם תחפוץ להבין * הסוד הנכבד, לכך תשית לדעתי וכליותיך תשתונן, ועלי חטא תתאונן *, ויסור עלי פניך הענן, תחזינה עיניך המלך והכלה * ותצפה לגאולה *, תראי עפרים תאמי צביה *, והגזירה והבינה :

פירוש המלות. (יח) בשלח, מין ממיני הנשק אשר ישולח, כמו איש שלחו המים * ואין משלחת במלחמה²⁷: (יט) זרוב עצמיו איתן, נמשך למעלה, ורוב עצמיו במכאוב איתן, כלומר במכאוב חזק ותקיף: (כ) וזהמתו חיתו לחם, מלשון זוהמא בדברי חז"ל²⁸, כי חיתו שהיא נפשו מזוהמת לו כל לחם *. ויש מפרשים כי חיתו זוהמת הלחם בשני כנויין *, כמו ומתוכה כעין החשמל מתוך האש²⁹, שב לבאר: (כא) יכל בשרו מראי, מראותו, כמו לא תשורני עין ראי³⁰. יאמר כי יכלה הבשר שאין בשרו נראה על עצמותיו, ואין עליהם רק העור והעצמות משופים ויוצאים לחוץ, ואינם נראים כעצמות אדם: ושפן, מן הר נשפה³¹, על שפיים³², עניינם מקום גבוה יחד בראשי ההרים, והוא כלשון חכמים ז"ל משופין³³. ויש אומרים³⁴ שחשכו עצמותיו עד שלא יראו, כדרך חשך משחור תארם³⁵, והוא מלשון נשף, ושניהם * כתרגום הירושלמי ומתחשכן³⁶ גרמוי לא אתחמו, ות"א * ושפיין גרמוי, והוא הנכון: (כג) אם יש עליו מלאך מליץ טוב, אחד מני אלף, מלאכי המות המלמדים עליו

26 עמוס ב, ו. 27 קהלת ה, ה. — ומשלחת כמו נשק (ראב"ע). 28 יבמות קג, ב: בשעה שבה נחש על חוה הטיל בה זוהמא. 29 יחזקאל א, ד. 30 לעיל ז, ה. 31 ישע' יג, ב. 32 שם מא, יח. 33 עיין ערוד, ערד שף (שור). 34 ויש אומרים, לא ידוע לי. 35 איכה ד, ה. 36 בתרגום: ושפיין. — והוא של התרגום אחר שרבינו מרמו אליו.

בו. המלך והכלה. יהודה ותמר. ותצפה לגאולה. כי משם נשמת המשיח. תאמי צביה. התאומים פרץ זורה. (יח) איש שלחו המים. נחמי' ד, יז. — איש שלחו, חלבו, ורצה לומר כי אינם פושטים בגדיהם וגם כליהם אינם מניחים, כי בלכתם אל המשתה בלילה כליהם בידם (ראב"ע). (כ) מזוהמת לו כל לחם. תחשוב נפשו המאכל לזוהמא. בשני כנויין. ויהיה פירושו: נפשו תזהם אותו, את הלחם והנה יחס הפעול כפול, כמו ומתוכה כעין החשמל מתוך האש (יחזקאל א, ד), שב לבאר, מתוך האש. (כא) ושניהם. שני הפירושים הנזכרים נמצאים בתרגום. הפירוש השני הוא כתרגום ירושלמי וכו'. ות"א. כן מצאתי בדפוסים ראשונים, וברור שהוא ראשייתבות: "ותרגום אחר", וכוונתו שבתרגום אחר במקום ומתחשכן גרמוי, גורסים: "ושפיין גרמוי". ובאמת נמצא כן בתרגום שלנו. — ובספרים שלנו פענוחו

יפעל אל פעמים שלש עם גבר. (ל) ואם תחפוץ להבין וכו'. עיין פירוש הרקאנטי על התורה (וישב לג, ב) כי הוא סוד העבור (הוא סוד גלגול הנשמות — שם לה, א), "ועליו נבנה ספר איוב בסוד צדיק ורע לו רשע וטוב לו". — וכתב הלבוש שם בביאורו: "פי' כי על זה היתה תרעומתו של איוב וויכוחו עם חבריו עד שהשיבו אליהו הן כל אלה יפעל אל פעמים שלש עם גבר, שמסר לו זה הסוד, ויהיה צדיק ורע לו נשמת רשע שיענש על עבירות הקדומים שבידו, ורשע וטוב לו ההפך". והם דברי רבינו בחיי מובאים לעיל. וע"ע בביאורנו לפירוש הרמב"ן על התורה (וישב — עמ' ריד), ועלי חטא תתאונן. ובענין החטא של אונן תמצאנה, כי בפרשת יהודה ותמר כתוב: "וידע אונן כי לא לו יהיה הזרע" (בראשית לח, ט), והיה צריך לומר ויאמר אונן, אלא שרמו לענין סוד גדול זה מסודות התורה שהיה לאונן ידיעה ברורה

בסתרי דאורייתא, אלא קלין וחמורין דאורייתא, קלין תבן דאורייתא, חומרא דאורייתא, חטה, חט ה', אילנא דטוב ורע.

ד) לית דרכא דמלכא ומטרוניתא, למרכב על חמרא, אלא על סוסון. הה"ד ^ד כי תרכב על סוסין מרכבותיך ישועה. דאין מזולין במלכותא, למרכב מטרוניתא על חמרא. כ"ש מלכא, לית דין אתר הדיוט עבד, דארחיה למרכב על חמרא. ובג"ד כתיב ביה במשיח, ^ה עניי * ורוכב על חמור. עניי איהו תמן בסימן, ערובין נדה יבמות, ושאר מתניתין בכלל. ולא אתקרי תמן מלך, עד דרכיב בסוסיא דיליה כנסת ישראל.

ה) קביה כד איהו לבר מאתריה, לאו איהו מלך. וכד אתהדר לאתריה, והיה יי למלך. והכי ישראל, אתמר בהון, כל ישראל בני מלכים. כגוונא דאבא, אינון בנוי. לאו אינון בני מלכים, עד דיהדרון לארעא דישראל. ואי תימא דהדיוט דא, אף ע"ג דאיהו הדיוט לגבי מאריה, ^ה עליה אתמר, אל תהי ברכת הדיוט קלה בעיניך. והדיוט דא לגבי מלכא עבד מטטרון. ואדם קדמאה דלא נטר יקר דיהבו ליה, נחתו ליה למיכל עם חמריה, ^ו ואמר אני וחמורי נאכל באבוס אחד. ויששכר בהאי חמרא, זכה לאתקרי ^ז יששכר חמור גרם.

חילופי גרסאות

ה ברכתא עליה. ו הווא הוא דאמר ; אמר.

מסורת הוור

ד) (חבוקק ג) צו כה צ"נ. ה) (זכריה ט) ויחי קטו צ"ב וזר חדש מזו ט"ב של"ד פ ס"ד שי"ד. ו) (זכריה יז) תרומה מח צ"ת. ז) (בראשית מט) ויצא צד צ"ד.

מוציא שם רע

עצה"ד טו"ר. ואין הקביה נקרא מלך עד שרוכב על הסוס שלו, שהוא כנסת ישראל, דהיינו, המלכות. בסו"ה, לסוסתי ברכבי פרעה דמיתוך רעיתי. שהיא כולה טוב, בלי רע כלל. ה) קב"ה כד איהו וכו'. הקביה כשהוא מחוץ למקומו, אינו מלך. וכשחזר למקומו, והיה ה' למלך. וכך ישראל נאמר בהם, כל ישראל בני מלכים. וכמו האב, כן הבנים אינם בני מלכים עד שיחזרו לארץ ישראל. ואם תאמר, שזה הרוכב על החמור הוא הדיוט. ומשיב, אע"פ שהוא הדיוט כלפי אדונו, למדנו עליו, אל תהיה ברכת הדיוט קלה בעיניך. כי הדיוט זה הוא העבד מטטרון. והוא הרוכב על חמור הזה. ואדם הראשון שלא שמר על הכבוד שנתנו לו, שאכל מעצה"ד, הורידו אותו, שיאכל יחד עם חמורו שהוא בחי' עצה"ד טוב ורע כנ"ל. ואמר להקביה אני וחמורי נאכל באבוס אחד (פסחים ק"ח). ויששכר זכה בחמורו הזה, להקראות, יששכר חמור גרם. דהיינו משום שהכניע תחתיו את חמור הזה, נקרא חמור גרם שהורידו מן גרם המעלות. (כניי ויחי אות תרפ"ה).

ורבנן

הסולם

מאמר

הם תבן דאורייתא, דהיינו פסולת, וחומר של תורה הוא חטה, שיש בה מאכל ופסולת. כי חטה היא אותיות ח"ט ה', אשר חט הוא פסולת ה' היא הטוב. שה"ט עץ הדעת טוב ורע. דהיינו כמו שאמרו ז"ל עץ הדעת חטה היחה (ברכות מ). תבל פירושו שבלים, כי על שבלים, ת"י תובלי, (בראשית מ"א ו').

ד) לית דרכא דמלכא וכו': אין דרך המלך והמטרוניתא לרכוב על חמור, דהיינו חומר של תורה, שה"ט חטה, ועצה"ד טו"ר, כנ"ל, אלא על סוסים, שה"ט סתרי תורה. דש כי תרכב על סוסין מרכבותיך ישועה, כי אין מקילים במלכות שחרכב המלכה על חמור, וכל שכן המלך, שאין זה מקום הדיוט, ועבד שהוא מטטרון שנקרא הדיוט ועבד, שדרכו לרכוב על חמור. ומשום זה כתוב במשיח, בשעה שלא יזכו ישראל, עני ורוכב על החמור, עני הוא שם, שהוא סימן עירובין נדה יבמות, שהם ר"ת עניי. ושאר המשנות הם בכלל אלו. שזה רומז, שכל זמן שאינו יודע סתרי תורה אלא בתורה הנגלית, הוא עני בדעת, ורוכב על חמור, שהוא בחי' (דמ"י דף רע"ה ע"ב *) דף רע"ו ע"א

47